

ЖЕНСКИ ПОКРЕТ

Орган Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права.

Уредник, КАТАРИНА БОГДАНОВИЋ

САДРЖАЈ:

О УМЕТНОСТИ I	Правда Ристић
ЖЕНА ПРЕД ЗАКОНОМ I	Др. Богдан Видовић
МОГУ ЛИ ЖЕНЕ ДОЋИ НА УНИВЕРЗИ-	
ТЕТСКУ КАТЕДРУ	Паулина Лебл-Албала
УСТАВ, ПАРЛАМЕНТ И ПАРТИЈЕ I	Катарина Богдановић
НАШЕ ЖЕНЕ И ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ .	Павле Божовић
ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ О РАДУ ДРУ-	
ШТВА ЗА ПРОСВЕЋИВАЊЕ ЖЕНЕ И	
ЗАШТИТУ ЊЕНИХ ПРАВА	Зорка Каснар-Караџић
БЕЛЕШКЕ	* * *

БЕОГРАД

Штампарија Савића и Комп. Космајска 16.

1921.

КЊИЖЕВНИ ОДБОР

Ангелина Видаковић, Делфа Иванић, Зорка
Каснар - Караџић, Милева Петровић,
Паулина Лебл - Албала.

Нека се чита.

Прерплата на лист и рекламације нека се шаљу *само на ову адресу: ЖЕНСКИ ПОКРЕТ*, зграда Министарства Просвете. — На адресу уредника у Краљице Наталије улици шаљу се *само рукописи*, а не и новчане упутнице, као што многи чине.

Администратор прима свакога дана од 4—6 часова, у канцеларији Женског Савеза (зграда Министарства Просвете.)

У шестом броју донећемо имена свих повереника *Женског Покреша*.

ПРЕТПЛАТА:

За целу годину	24— динара
На пола године	12— ”
Поједини бројеви	2·50 ”

Књижевно-политички часопис

≡ М И С А О ≡

Донеси врло добре оригинале и преводе из лепе књижевности, оцењује и бележи све појаве на књижевном и научном пољу и увек има чланака о актуелним питањима социјалног, економског и политичког живота.

Годишња прешилаша 90 динара.

Адреса: Ресавска, 4. Београд.

О уметности

— Једна претпоставка —

1.

Главна одлика човечијег рада налази се у његовој способности комбиновања. Човек нема моћи да сам ствара елементе, него може само да комбинује елементе које му природа даје.

Ми знамо да карактеристика ствари не зависи од елемената из којих су оне направљене, него од начина на који су они у њој сложени. Ако н. пр. тонове неке мелодије по другом реду сложимо, ми ћемо имати сасвим другу мелодију, али ако задржимо само исте односе, т. ј. исте интервале, ритам и такт, ми ћемо имати исту мелодију, па макар сасвим друге тонове узели. Стварањем нових комбинација човек ће постављати нове односе међу стварима, даваће им нов облик, тиме ће у неколико стварати и нове ствари, и у томе ће се састојати његова моћ стварања.

Сасвим је природно, да ће човек, кад год осеги потребу, да своју снагу у неком раду потроши, тежити да је потроши у оном раду за који највише способности има, а то је: у комбиновању. Почевши од дечијих игара па до највећих уметничких творевина, сав човечији рад је у главном само једно прављење комбинација.

Али ако човек своју снагу за рад најбоље троши у прављењу комбинација, он се не одржава прављењем комбинација, него се одржава уживањем елемената. Док ће песник своју потребу рада потпуно задовољити комбиновањем самих речи, гладан се човек неће никад речима заситити.

Из тог разлога развиће се код људи две сасвим разне врсте рада: 1) уметнички, који ће се радити због трошења

снаге, и у коме ће главно бити да се једна комбинација оствари, а елементи из којих се она буде састојала, имаће важности само у толико, у колико ће бити потребни да се комбинација оствари: и 2) користан рад, који ће се радити ради одржавања човека, и коме ће главан циљ бити, да се добаве елементи, који су човеку за одржавање потребни, и комбиновању ће се прибећи само тада, кад се потребни елементи не буду могли уживати у оном стању у коме нам их природа пружа. Другим речима, у уметности ће градиво или материјал — који нису оно исто што и садржина — бити потчињени облику, докле ће у корисном раду облик бити потчињен градиву. Отуда ће нам уметнички радови изгледати нематеријални, а корисни ће носити увек на себи један више или мање материјалан карактер.

Ми бисмо, дакле, могли уметност дефинисати као: рад који се ради због трошења снаге, а који се састоји у комбиновању.

2.

Да једно дело буде заиста уметничко, није довољно да оно само преставља једну комбинацију, него и та комбинација мора бити још и потпуно хармонична.

Хармонично је дело оно, које преставља једну организованој целину, у коме облик одговара потпуно садржини, у коме су сви делови у складу један с другим, у коме сваки део има своје место и своју важност, у коме ништа не оскудева, и нема ни ничега излишног.

Хармонија се може на врло разне начине постићи. Класичари су је постизавали на један начин, романтичари на други, реалисти на неки трећи, импресионисте на четврти итд. па ипак је свака школа успела да створи дела од праве уметничке вредности.

У уметности се не могу дакле прописивати нека строго утврђена правила, која би за сва дела могла важити, али то још не значи, да уметник може радити шта хоће.

Уметник може слободно да бира само оно што жели у свом делу да изрази, али кад једаред то утврди, од његове воље не зависи више ни облик, ни начин на који ће он своје дело радити. Он ће морати усвојити онај облик и начин који најбоље одговарају и најбоље се слажу с оним што он жели изразити. Као што је у сваком семену већ у

напред одређен облик цвета листа, итд. који ће биљка имати, тако и свака замисао носи већ у себи самој и свој облик и своју технику. Има врло даровитих уметника, који кад замисле једну идеју они је у исто време виде одмах и остварену у једном извесном облику и техници. Да би је остварили, они имају само да копирају оно што у својој глави виде. Кад би их неко запитао зашто тако раде, они не би умели рећи. Они само осећају да тако мора бити, и да друкчије не може да буде.

Понекад уметник не може да осети одмах и облик у коме ће се изразити, и он га мора онда тражити. Неки ће га тражити на основу једног чисто интуитивног осећања хармоније гледајући само на то, да ли се облик који пробају слаже или не слаже са њиховом идејом, не разбирајући много зашто се слаже или не. Други ће морати прибећи чак и мишљењу и на основу оног што знају чисто логичним путем закључити, просто израчунати, који би облик најбоље одговори њиховој замисли.

Наравно да успех дела неће много зависити од тог да ли је оно производ инспирације, интуиције или логичних закључака. Главно је да се хармонија постигне, и сви путеви који томе воде биће добри.

И у уметности, дакле, постоји неко правило, истина само једно, али неумитно, о које се нико огрешити не сме, а то је: правило хармоније. То управо и није правило, него један природан закон.

И сама Вациона представља једну огромну комбинацију, која се образује развитком комбинација, које њени поједини делови стварају. И ако у том великом природном оркестру сваки део другу партију изводи, њихови се радови ипак дају сложити, јер сви раде на истом делу, по истим законима. Као што свирачи у једном оркестру, чак и онда кад први пут свирају неки непознат комад, могу, и ако не знају ни комад ни партије осталих свирача, да осете кад свирају тачно а кад погрешно, тако и ми, и ако не знамо на чему се у овој Вациони ради, ни шта други око нас раде, можемо да осетимо, благодарећи осећању хармоније које имамо, да ли добро или рђаво радимо. Кад се наш рад слаже с осталим радовима изван нас, ми осе-

ћамо једно пријатно осећање, а кад се не слаже, ми имамо једно непријатно осећање.

Сасвим примитивни типови, који нису у стању да разликују једну комбинацију од друге, осетиће само да ли су у складу или не, али неће бити свесни тога с чим су у складу и зашто. За њих ће постојати само два осећања: пријатно, које ће називати лепо, и непријатно, које ће се звати ружно. Доцније, кад дођу до свести о разним комбинацијама, они ће и своја осећања моћи разликовати и знаће које се на коју комбинацију односи. Тако ће се из једног општег неодређеног осећања хармоније развити посебна и одређена осећања, као н.пр. осећање истине, а то ће бити оно које се слаже са стварношћу, осећање користи, т. ј. онога што се слаже с нашим потребама, осећање правде, које ћемо имати кад реакција потпуно одговара акцији која ју је изазвала итд. Тада ће и лепо добити један ужи, нарочити значај. Докле ће истинито, праведно, корисно, спадати у категорију добрих ствари, које су у складу с оним чему треба да служе, лепим ће се називати оне ствари, које нам саме за себе дају утисак једне потпуне хармоније, али које не служе ничему, или ми бар не можемо да увидимо чему оне могу служити. Тако ћемо н.пр. казати за зеље и воће да су добри, а за цвеће да је лепо. Отуда ће доћи и она извесна незаинтересованост, којом се уметност одликује.

3.

Пошто се карактеристика ствари не налази у елементима, него у начину на који су они сложени, то бисмо и ми имали можда неког разлога закључити да се битност или суштина ствари не налази у њеној есенцији, у једној врсти супстратума, који би остао кад би се из ње издвојиле све оне особине које она има заједничке с осталим стварима, него у њеној целини, т. ј. у комбинацији коју она представља, или да употребимо један израз којим се једино нова уметничка школа служи: у њеној тоталности.

У свакој ствари има нечега што се само у њој налази и нигде више, што се ниједним речима не може исказати, што се ничим не да описати, нешто за шта се не зна од чега долази, ни у чему се састоји оно што су Французи, немајући речи, назвали: „un je ne sais quoi.“

То је не sais quoi што се налази у стварима и што чини душу њихову није можда ништа друго до производ комбинације, коју оне чине. Ми ћемо и у другим стварима наћи исте елементе или исти начин комбиновања, али ћемо врло тешко моћи наћи потпуно исте елементе на потпуно исти начин сложене, и зато, кад нам неко описује особине неке ствари, а није у стању дати нам утисак комбинације коју оне чине, ми ћемо знати од прилике у чему се она састоји, али нећемо моћи осетити њену карактеристику, њену лепоту итд. Тако н. пр. и ако садашњост непосредно осећамо, ми ћемо ретко кад моћи појмити тачан смисао и значај онога што се у њој дешава, или осетити и драж, поезију, дух тога времена, његову карактеристику, ону боју, онај нарочити Stimmung, које тако јако осећамо, кад се сећамо једног времена које је прошло. То бива с тога што ми садашњост примамо на парче, у деловима, која нам кад их гледамо сваки за себе ништа не казују, докле у прошлости видимо једно време у свој његовој целини.

У томе можда и лежи главна вредност интуиције. Интуиција је прва представа коју од неке ствари имамо. Кад први пут погледамо неку ствар, ми је видимо обично у целини. У тим првим утисцима ми не ћемо доћи до јасне свести о сваком њеном делу, али ћемо добити утисак једне комбинације. Видећемо на њој од прилике оно што сликар види на својој слици, кад се измакне, па је из даљине једним погледом целу обухвати. Као што он само тада може да примети вредност или важност, коју поједини делови на његовој слици имају, тако и ми само у интуитивним преставама можемо непосредно осетити односе у коме делови једне ствари стоје један према другом. Н. пр. ми ћемо чим погледамо једну жену, опазити да ли је лепа, пропорционална, велика или мала, да ли је обична као друге жене или не обична итд. и ако не видимо и не знамо, како њени поједини делови изгледају.

Уметници ће вам рећи, да је вредност све и сва у уметности. Ако једно лице на други начин осветлите, ви ћете имати сасвим другу физиономију; ако тонове једне мелодије друкчије акцентирате, ви ћете имати другу мелодију, као што ће и једна иста реченица имати сасвим други смисао, ако извесне речи у њој друкчије нагласите.

Не само у уметности него и у животу наши појмови, као и наша дела, не зависе од ствари које нас окружавају, од догађаја који се збавају, него од значаја и важности које ми њима дајемо. Један исти факт, н. пр. један пуцањ, може нас оставити равнодушне, уплашити или обрадовати, према томе какав му значај будемо давали.

Несумњиво је да ћемо ми значај или смисао појединих ствари тачније моћи одредити, кад их видимо у једној комбинацији, него кад их гледамо саме за себе. Н. пр. значај пуцња ћемо свакојачко тачније одредити, ако знамо, ко је и зашто пуцао.

Казујући нам вредност, значај и смисао једне ствари, интуитивне нам представе у неколико утисака дају оно што је нама најпотребније да знамо. Оне нам казују о стварима од прилике оно, што нам наслов и садржина једне књиге о тој књизи могу да кажу.

Нама је н. пр. потребније да знамо да ли је једна даска танка или дебела, него да знамо њен хемијски састав; да ли је једна змија отровна, него да знамо, колико пршљенова има у њеној кичми; да ли је један радник вредан или поштен; него да знамо да ли је био петак или субота, кад се родио. Те појединости вреде за нас само онда кад ми помоћу њих можемо да дођемо до свести о односима, које не можемо непосредном представом осетити, иначе нам нису ни од какве користи за рад. Дајући нам слику онога што је нама за рад најпотребније да знамо, те ће нас прве интуитивне представе лакше покренути на рад, него доцније аналитичке преставе у којима ће се само решити, као речи у речнику, усамљене слике појединих делова. Отуда и долази онај емотиван, узбуђујући карактер интуитивних представа.

(Наставиће се)

Правда Ристичић.

Жена пред законом.*)

Једна од корисних пошљедица прошлога свјетског рата биће свакако убрзано решавање разних социјалних питања, која су данас у цијелом свијегу на дневном реду.

*) Предавање држано у сарајевском Социјалном Течају за жене.

Јамачно ће се и женско питање, које између осталих заузима сасвим посебно мјесто, приближити своме циљу, јер судећи по свима предзнацима борбе за женска права, створиће се убрзо у свима културним државама повољан терен за брзо и праведно решење тога питања. Најбољи подстрек за борбу на том пољу пружају наши несавремени и према женским суграђанима неправедни закони, који су се све до данас одржали у већини културних држава, нарочито у Европи.

Да узмогнем у главним цртама приказати неједнакост жене са мушкима у јавноправном и приватноправном погледу, покушаћу да Вам пре свега укратко прикажем историјски развитак борбе за решење женског питања.

Женско питање иде за тим да према духу времена уреди и одреди положај жене у данашњем друштву, односно друштвеном поретку који јој по човјечанском (а не писаном) праву припада.

Назори о томе су веома разнолики, те у већини културних држава одговарају они опћем културном стању и развитку дотичне државне заједнице.

О првим почетцима борбе за женска права може се говорити тек од почетка XIX стољећа. Та борба је изазвана протуправним и неправедним запостављањем женских суграђана мушкима. Она иде за изједначењем односно реформом свију грађанских права, приватноправних, политичких, господарских, као и у моралном погледу. Први покушаји покрета за решење тога питања почињу у вријеме Француске револуције. Женски покрет се тада размахео свом силом, а главни циљ му бјеше стицање активног и пасивног права гласа и припуштање женских у сва звања и службе.

Сва одлучна питања решавана су тада у посебним женским клубовима, у женској штампи и на скупштинама жена. Али кад тадашње вође женскога покрета, губећи главни циљ из вида, издадоше проглас на своје другарице у борби „да на се вргну мушка одела“, да тиме избришу сваку разлику сполова, затвори Конвент женске клубове и одузе им право сакупљања.

Тим чином није борба сасвим уништена него је само привремено задржана, да се поновно тридесетих година XIX стољећа појави под именом „Женске еманципације“.

Током четрдесетих и педесетих година шири се тај

покрет преко границе Француске, те се појављује у већини културних држава.

У Енглеској почињу у том погледу први успеси поглавито на економском пољу.

Шездесетих година основано је у Лондону „Лондонско женско друштво рада“, а одмах иза тога основана су многа друга друштва са разним сврхама. Та друштва оснивају опет за женске разне трговачке и обртне школе, као и посредништва за тражење рада.

Године 1882 донесен је „Закон о имовини удатих жена“. Уједно се почињу жене прииштати у разне службе и државна звања.

Самосталним женама (удатима не) даје се 1869 год. право гласа за опћинске изборе, а 1888. год. за изборе у грофовијска заступства.

У *Њемачкој* је до почетка двадесетог вијека сва борба била усредсређена на стицање равноправности жене на господарском пољу. То се постизавало већином оснивањем посебних женских института за просвећивање, за прибављање рада, подизањем разних стручних школа и других установа. Почетак тога рада може се обиљежити са шездесетим годинама деветнаестог стољећа.

На ријешењу питања запослености жене почиње се интензивније радити 1865 год. након оснивања „Летовог друштва у Берлину“, које је добило своје име по првом председнику и оснивачу Лету. Иза тога почињу се убрзо по узору истога друштва оснивати разне друге женске установе и стручне школе.

Много знатније успјехе постигло је женско питање у Америчким сједињеним државама, погодовано поред осталог том околности, што је у њима било много мање женских него мушких, услјед чега су више цијењене.

Удате као и неудате жене уживају тамо од вајкада много већу слободу и самосталност него у Европи.

Њима је дозвољен приступ у сва могућа звања и позиве, тако, да су у том погледу са мушкима сасвим равноправне. Последица тога је да у Амерци жене у наставничким редовима имају већину од двије трећине укупног броја.

У свима културним државама заузима врло важно место у борби за равноправност жене питање припуштања жене вишим наукама, као посебна тачка женскога питања.

Без икакве стварне и оправдане подлоге, биле су жене кроз дуго времена искључене од студија на високим школама у већини европских држава.

Швицарска је у том погледу прва предњачила. Већ 1867 год. припуштене су у Цириху женске редовним студијама на универзи, тако да је у Швицарској 1903 год. од 5329 универзитетских слушалаца било 1500 женских.

У Енглеској почињу се припуштати на универзе женске тек године 1880, од кога су времена преко 6000 женских свршиле високе науке.

Током времена припуштене су мало по мало женске на универзе у већини европских држава.

Америка се и у овом погледу показала најнапреднија пружајући већ много прије женским потпуну равноправност и слободу студија.

Вићина успјеха који су до данас постигнути у ријешењу женскога питања, постигнути су поглавито приватном иницијашивом и одлучном истрајном борбом жене, за њезина човјечанска и грађанска права.

Држава као таква односно њезини позвани органи, показали су изузев часне изузетке врло мало смисла и воље за ријешење тога важног питања. Шта више, из законских одредаба произлази да су жени гдје год је било могуће ускраћивана политичка права.

Да ли је ово пошљедица тога што, у већини законодавних тјела сједе мушки грађани или који други моменат, — не спада у оквир моје данашње теме.

Међу државама које су позитивним законима нарочито на пољу приватног права у модерном савременом духу регулисале одношај жене према друштву, заузимају прво мјесто Норвешка, Данска и Шведска.

Те три државе предњаче у опште у практичном ријешењу изједначења закона свију културних држава, тако да су већ издале више сасвим једнаких закона.

Између осталих покушаја за изједначење закона издале су Нордијске државе 1912 год. заједнички „Нацрт закона о склапању и растави брака“.

Пошто у подручју приватнога права женидбено и наслједно право играју најважнију улогу, јер су прописима истих жене највише запостављене, то су у томе правцу реформе најпотребније.

Из тога изједначеног и модернизираниог нацрта навешћу само неколико најважнијих примјера, да узмогнем кашње упозорити на недостатке наших закона, те да нам ти примјери послуже као путоказ за потребне савремене реформе.

При унифицирању нордијских закона није се ишло буквално за тим, да се из три разна закона створи један јединствени, него се је ишло и за тим, да се ти закони уједно прилагоде модерним потребама и духу данашњег времена.

Код склапања брака узет је према шведском систему од 1908 *факултативни цивилни брак*. Форма склапања брака је сасвим једноставна: изјава младенаца пред овлашћеним свештеником или чиновником да ступају у брак.

Као запријеку брака спомиње тај нацрт између осталог и венеричне болести. Такав болесник не може ступити у брак, „прије него што се друга страна о томе обавијести и док их љекар усмено не упозори на опасност и пошљедице које пријете од дотичне болести“.

Заручници морају прије склапања брака дати писмено очитовање да нема горње запреке.

Растава брака је такођер једноставна. Она је дозвољена под датим увјетима споразумним утаначењем супруга.

Једино се прије раставе мора издржати годину дана одвојеног живота.

Овај нацрт се поставља на сасвим модерно становиште без обзира на старије одредбе законске и на прописе канонскога права, који су с њиме у директном протусловљу.

Код скривљене раставе преузима у браку са дјецом невини дио сва родитељска права, дочим кривој страни припада право опћења са дјецом.

Код нас и у Њемачкој пристоји у сваком случају право управе дјечијим иметком и заступање у особним стварима једино оцу као носиоцу родитељске власти, а матери припада само брига за одгој дјетета, дакле само дужности.

Да видимо како регулишу питања положаја жене позитивни постојећи закони у нашој домовини.

Дати прецизан и тачан одговор на ово питање, и то у једном популарном предавању, скоро је немогуће. Једно због опсежности самога предмета, а друго због правне несрећености и хаоса који влада у нашој новоослобођеној домовини. Ова моја тврдња биће вам лако појмљива ако

узмете у обзир, да само у нашој ужој домовини, Босни и Херцеговини, данас постоје правоваљани закони од седам до осам разних законодавстава. Придодајте томе још и остале законе који постоје у другим нашим уједињеним покрајинама, па ће вам тврдња бити сасвим јасна.

(Свршетак у идућем броју)

Др. Богдан Видовић

Могу ли жене доћи на универзитетску катедру.

Докле год су ученице, у гимназији или на Универзитету, наше девојке не осећају да њени професори праве икакву разлику између њих и мушких колега. За успехе сви су подједнако награђивани, за неуспехе сви подједнако прекоравани. Ако се, пак, нека ученица истакне јаче над осталима било својом интелигенцијом или својим радом, она редовно добива признање од својих професора: ови јој поверавају теже научне послове, узимају је за свог помагача — асистента, ради прикупљања и сређивања научног материјала, и објављујући њене радове у стручним часописима, подстичу у њој вољу за науком.

Али та лепа равноправност убрзо се руши. Чим девојка сврши универзитет и добије диплому, чим заврши тај идејни или идеални период свог живота, и ступи у прави живот, „на дужност“, она осети да је више не сматрају равном њеном мушком колеги. Најпре, она осети економску неједнакост. Било је случајева да је девојка, која је положила дипломски испит боље од десет њених колега, добила у државној служби плату мању од све те десеторице — зато што је женско! — Затим, она је убрзо понижена и у свом честољубљу: пуно и пуно звања, до којих може да доспе сваки мушки медиокритет, остају за жене увек недомашна; тај случај је у судској струци, у грађевинској, медицине, па чак и у наставној, за коју жена несумњиво има више такта и интуиције но човек. Због тих конзервативних закона, на пример, није до скоро жени давано право полагања професорског испита, па чак и оне које су га положили мимо тог закона — и то с одликом, остајале су и даље на својим

скромним положајима „разредне наставнице.“ Најзад, увиђајући сву неправду и апсурдност оваквог поступања са женама, Г. Министар Просвете, пре неколико месеци, изједначио је у свему жене професоре с њиним мушким колегама, и за кратко време видимо читав низ жена које полажу с одликом професорски испит, често много боље но ови.

Али, жене нису још добиле потпуно задовољење. Ако уочимо само просветну струку, жене имају ту да извојују још пуно места на која имају права. Оне се још не постављају ни за школске надзорнике, ни за управитеље и директоре школа, нити им се поверава универзитетска катедра. Да се зауставимо данас само на овом последњем.

Универзитетски професор треба, у главном, да испуњава два услова: поред наставничких способности, способности да ученицима омили научни рад и да упути у њега, он мора имати чисто научних способности: мора радити с успехом на својој струци. Наш универзитет у Београду — задржаћемо се само на њему пошто прилике на њему најбоље познајемо — поред професора који испуњавају горња два услова, поред професора који би чинили част најстаријим и најпрослављенијим универзитетима у Европи, имао је и има професоре и доценте изабране тако рећи по нужди, из недостатка бољих, који су на висока универзитетска места долазили не по ономе што су већ дали него по ономе што су обећавали да даду. Наравно, да су по каткад та обећања остала неостварена, на велику жалост оних који су те кандидате довели на та места. Сад, после Европског рата, стање на нашем универзитету погоршало се. Професори осведочена гласа остарели су, и желе већ тако давно заслужени мир, да би, у тишини и повучености, дали синтезу свог дугогодишњег рада. Међутим, њихови ђаци које су они били назначили себи за наследнике или су изгинули у рату, или су, у овом општем вртлогу, отргнути и одвучени на друге стране. И сада за катерде које ће данас-сутра остати празне, и за које је, услед удесетострученог броја студената, потребно више професора, они не налазе себи достојне заменике, већ их траже међу полетарцима, онима најмлађима, који још нису ништа дали, и чија је једина квалификација „да много обећавају.“ И ма да ти исти професори универзитета знају да међу женама професорима има

их доста које испуњавају први услов потребан универзитетском професору, да имају наставничких способности у високом ступњу, њима, ипак, не пада никад на ум да можда међу тим истим особама има и таквих које би испуњавале и други, горе постављени услов, наиме, да су научни радници. Наш универзитет, који је увек предњачио у сваком либералном и слободоумном покрету, кад су у питању жене, постаје необјашњиво конзервативан. И ми се питамо не разумевајући ту недоследност: зар лица којима је он одао највиша своја признања, нису способна да буду то за шта их је он признао? Зар ако сам нема вере у своје женске дипломиране кандидате, зар до њега није допро светао пример париске Сорбоне и других европских и америчких универзитета, где жене са чашћу врше свој тежак и деликатан позив универзитетских наставника?

Међутим, код нас има већ неколико жена које би могле заузети врло лепо катедре на правном, филозофском и медицинеком факултету. Код нас чак има жена које с успехом раде оне научне гране за које још и немамо катерде. Али, при свем том, никоме не пада на ум да те катедре повери — жени!

Као разлог против долажења на универзитетске катедре наводи се обично то: ретке су жене којима наука лежи на срцу, које су се истакле као научни радници. Али како се може неко тако брзо истаћи као научни радник кад му се стављају на пут све тешкоће. Док се младима „који много обећавају“ чине све могуће олакшице за рад: дају им се одсуства, шаљу се на стране универзитета, ослобађају се заморног школског или дугог канцеларијског рада и постављају на места по библиотекама тако мирним и подесним за научни рад, дотле се та предусретљивост не показује ни према једној жени. И када им њини професори, који су их увек хвалили и бодрили, али који, поред све своје широкогрудости, нису довољно смели да прекину с традицијама, казују с извесним сентименталним осмехом на уснама: „Грех је што сте ви жена, ја бих иначе нашао одмах себи наследника,“ — те жене се осете увређене до дна свог честољубља, и имају онда само један одговор: „Дајте нам могућности да постанемо научни радници, па будите убеђени да ћемо и у томе успети, као што смо успеле на сваком послу кога смо се латиле.“

Паулина Лебл—Албала.

Устав, парламент и партије.*)

Тема данашњег предавања толико је опсежна да се о њој мора говорити у два маха: у првом делу чисто информативно, да видимо шта устав, парламент и партије значе, и како се историјским путем до свега тога дошло; у другом делу упознаћемо оно што има више актуелан значај.

Овакво предавање, поред тога што обавештава, има данас и своју велику практичну вредност. Јер ако женски покрет у Југославији покаже стварних резултата — као што се надамо — ми за кратко време можемо стећи сва изборна права, а не изгледа нам zgodно да у наш политички метеж упаднемо сасвим необавештене и неупућене. Према томе, и ако смо ми у данашњој нашој држави изван парламента, изван партија, и изван новог устава — уколико се о жени као потпуно равноправном грађанину тамо не води рачуна — и ако смо, дакле, изван свега тога, ипак ваља да знамо шта све то значи.

Овде би могла било најзгодније послужити се методом очигледности, то јест отићи у нашу Уставотворну Скупштину и тамо на лицу места видети све што може да се види, па онда та опажања допунити и објаснити историјским излагањем. Али пошто је немогуће да одемо тамо сви заједно, као ђаци, то ће директно посматрање да се замени једним кратким описом нашега садашњег парламента. И ако сам убеђена да је он многим мојим слушаоцима врло добро познат, ипак, вероватно има и таквих којима ће се моћи казати бар нешто ново.

Прво што пада у очи у нашем парламенту то су разна подвајања у категорије и цепања у групе. Имате, пре свега, једне који у парламентарној дворани раде: то су народни посланици и влада; и друге који тај рад само прате: то је публика оба пола на галерији и у ложама.

У партеру — дакле тамо где се ради — виде се мало узвишена седишта за председништво и владу, која је одвојена од народних посланика не само по месту на коме седи, него и по циљевима за којима тежи; иначе не би се могла ни замислити опозиција и опструкција из пославичких клупа.

*) Предавање држано јануара 1921 у београдском Социјалном Течају за Жене.

Наспрам владе су седишта за народне посланике. Они су, дакако, подељени у партије, размештене по клупама тако да су просторно једна другој најближе оне странке које по начелима бар мало могу да се трпе. Данас у нашем парламенту има много више партијских група него пре рата. Ако се не варам, биће их дванаест са којима се озбиљно рачуна, што значи дванаест парламентарних начина да се наша нова држава усрећи и процвета.

У посланичким клупама разликујемо, пре свега, средиште или центрум, где седи наша скупштинска већина; затим с једне стране је десница, са друге левица, и најзад крајња десница и крајња левица.

Најназаднија партија зове се реакционарном, и за њу, како изгледа, радо гласају жене тамо где имају сва политичка права. Али пошто женски свет уопште воли крајности, то радо гласа и за крајњу левицу, коју у нашем парламенту заузимају комунисти.

То вам је овлаш набачена скица парламента за онога ко га посматра из публике. Питање је сада шта се у парламенту ради? Каква је његова улога у државном животу? И зашто наша држава, која многих напредних западних установа још нема, ипак не може да буде без парламента, него га поодавно има? То извесно треба да знају данас наше жене, и ако није тако извесно да су о томе потпуно обавештени и сви наши људи.

Но ако нам је стало до исцрпних и тачних обавештења, онда морамо поћи мало поиздаље, од самога почетка уставног и парламентарног живота. Али не треба се бојати да ће историја њихова бити сувише дуга, јер устав и парламент, као све напредне тв ревине људске, немају тако давнашње порекло. Људи су вековима трпели и покоравали се пре но што су увидели да се тиранија може законским путем сузбити и власт привилегованих над масом бесправних ограничити.

Из овога се већ помало наслућује какав је циљ тих установа. Парламенат или скупштина, то је организована заједница нарочито изабраних људи који деле законодавну власт у држави са једном крунисаном главом или са једним председником републике, и то онако како прописује устав.

Подела власти значи у исти мах ограничење власти, значи надзор или контролу над управним поглаварем.

Ако би се сада трагало за моментом када је поглавица државни био први пут у својој власти ограничен, онда би се морало отићи чак до грчких већа, ефора, народних скупштина и римског сената. Али тако далеко ми нећемо ићи, пошто у једноме популарном предавању није главно изнети што више историјског материјала него само јасно протумачити шта устав, парламент и партија значе, и каква им је улога у данашњем државном животу.

Енглеска је прва западна држава која заводи уставност и парламентаризам, и тамо су обе те установе имале правилан и непрекидан развој. Енглески парламент је, дакле, по реду први, и у својој крештој старости од неколико стотина година још понајбоље се држи.

Међутим енглески краљ из XIII века није спонтано дошао на ту напредну идеју да поделу своје власти некоме сам нуди. Он је на то био приморан, и племство га је просто натерало да изда Велику Повељу Слободе, у којој су била загарантована извесна грађанска права. Та Повеља је први енглески устав, то јест први закон који обвезује не само поданике у држави него и владара. Ту, поред осталог, било је прописано да се сталешка скупштина мора сазивати кад год је краљу потребан какав новчани издатак, да га он уопште не може самовласно разрезивати и наметати него тек ако му одобри сабор. Ово је све што се у први мах могло од владоаца изнудити: да му се одобравају или забрањују новчани издатци. Од 1215 до 1688 траје у Енглеској кад јача, кад слабија борба око тога да се, с једне стране, власт краљевска скучи, с друге стране, да се права парламента прошире. А да је борба била упорна и тешка, доказују две велике енглеске револуције, погубљење краља Карла I и свргнуће династије Стурга 1688. Тек после свега тога заведен је у Енглеској уставни и парламентарни живот у данашњем смислу.

Док се тамо водила борба око устава и парламента, у другим државама владар је имао неограничена права. Али енглески пример није остао без последица. Јављају се писци који тај систем управе проучавају и препоручују, а код грађана буде се жеље и тежње да се уставно влада.

Од проучавања и тежња пришло се најзад и акцији, па као што се у Енглеској морала проливати крв и подизати револуције, тако и по другим дотле још неуставним и непарламентарним државама понавља се то на сличан начин. Свуда се грађанска права отимала, искупљивала се борбом и крвљу свих сталежа редом. Зато се данас и женама говори да ће имати пуну грађанску равноправност само ако је отму и ако у темеље своје слободе узидају жртве. Међутим требало би помислити да човечанство није узалуд ваљда ушло у XX век и доспело до овако високога ступња културе, него да се толиким временом и напорима развила код њега бар увиђавност; да жена већ самим тим што долази последња са захтевима за грађанско изједначање — после трећег сталежа и после свих црних, жутих и црвених раса — има права на олакшану борбу и бржи успех, и да је њој довољно ако уме убедити износећи само паметан разлог.

Но за уважање уставне и парламентарне владе по разним земљама никако није био довољан само оправдан разлог, пошто је била у питању не само политичка него и економска равноправност и друштвена правда. У један исти мах Европа је имала много старих рачуна да пречисти, и зато је букнула прво Француска Револуција, затим још читав низ буна и метежа по целом европском копљу.

Ми овде нећемо пратити увођење уставности и парламентаризма у свима државама редом. Довољно је знати да је тај процес данас у свима културним државама завршен, да нема више ниједне крунисане главе која би могла казати: Ја сам држава, — јер државу нигде више не оличава једно Богом изабрано лице, него како онај што има врховну власт у рукама, тако и они над којима и помоћу којих се влада.

После овога кратког и непотпуног прегледа, остаје да се каже нешто о саставу парламента и његову раду. У Енглеској — да опет почнемо њоме — парламент има два дома: горњи, у коме су племићи, и доњи, у коме су заступници грађанства изабрани општим правом гласа. — У Француској, горњи дом зове се сенат, и његови чланови не бирају се општим правом гласа него за њих гласају само нарочито овлашћена лица. Слично томе је и по другим европским и американским државама где постоји дводомни систем.

Али не мора свака земља да има у свом парламенту два дома, — горњи и доњи, или сенат и скупштину. Парламент може да буде и јединствен, то јест неподељен. Таква је била наша Народна Скупштина пре рата, а таква ће да буде по свој прилици и у Југославији.

Тамо где постоји дводомни систем, он има своју нарочиту задаћу у држави. Претпоставља се наиме да доњи дом има нижи политички ниво, јер посланици у њему, као људи већином из народа, немају увек довољно средстава да се културно и политички израђују; отуда се онда горњем дому поверава да контролише и коригује законодавни рад у доњем дому, и то на тај начин што потврђује или одбацује сваки законски пројект. Међутим у колико демократија већма напредује, у толико доњи дом стиче све више права и отима се испод контроле горњег дома, који је увек мање више конзервативан. У последње време иде се чак за тим да рад парламента дође под непосредни надзор самога народа, те се у неким земљама заводи *референдум*, Разумећемо шта то значи тек пошто се прво обавестимо о суштини *представничког система*.

Познато је да посланике бира народ и да их шаље у парламент као своје представнике. Што они тамо раде и говоре, то треба да буде израз народне воље, која нема начина да утиче на ток државних послова непосредно. Међутим када народни посланици уђу у скупштинску дворану и почну да раде, на њих већма утичу партијски одбори и влада него њихови бирачи, и они боље заступају своју партију него што представљају народ. Представнички систем има, дакле, својих мана, и њих у неколико треба да исправи референдум. Он је у томе да се законски пројекти створени у парламенту износе пред бираче, који немају права да о њима дискутују него их само гласањем *за* и *против* примају или одбацују, и тако врше контролу над својим представницима у скупштини.

Постоји још и *право народне иницијативе*: законодавни предлози потичу од бирача, а у парламенту се о њима дискутује и ствара коначна одлука. Обе те установе — и референдум и народна иницијатива — одузимају нешто од посланичке пуномоћи и ауторитета, и намећу парламенту једну ширу народну контролу. Иначе, надзор над владом и посла-

ницима врши и јавно мњење помоћу дневне штампе, јер ступштинске седнице свуда су јавне.

Такав је, у главном, однос парламента према народу. Остаје да видимо његов однос према државном поглавару.

(Наставиће се)

Кашарина Богдановић.

Наше жене и политичке странке.

Да, питање женског права гласа за општинске изборе као и њихов улазак у Парламент актуелно је и на дневном је реду. То питање у колико је озбиљно у толико је и врло интересантно, и њему треба поклонити више пажње него што је до данас имало, када се о њему слабо водило рачуна.

Кад имамо у виду да је и жена члан данашњег друштва, и кад и њој то исто друштво намеће извесне дужности које она мора да изврши, онда то исто друштво треба да призна и њена права и да акценгује неке њене назоре и погледе.

Жене у нас, а то слободно можемо рећи и за друге државе, треба да добију право гласа. Тиме се не би ништа изгубило, већ напротив добило би се, коракнуло би се у напред. Женским правом гласа и њиховом сарадњом у политичким и социолошком питањима попуниле би се многе празнине, које мушки нису стигли ни могли да поуне.

Зашто мушки нису стигли и могли да поуне те празнине?

Зато што су се они поцепали на више странака где су различита мишљења, те о истим политичким и социолошким питањима различито мисле и другачије методе примењују, а те различитости су довеле дотле да се све наше мушке политичке странке и сувише размимоилазе.

То њихово мимоилажење најбоље се види у грађењу устава. Већ је прошло више од две године, а устав није донесен. Дакле, не могу да се сложе.

Исто тако не могу се сложити како ће се и на каквој основи решити ово јединство нашег троименог народа, какво ће бити разграничење са Италијом, како ће се подесити држање према суседним државама, и да ли ће се добити

ратна оштета, те зато не доспевају ни да се брину и о питању женског права гласа.

Сад, да ли ће жене добити право гласа или не, то је чисто наша унутрашња ствар; дакле, ствар наше унутрашње политике. А ми знамо да су у свима нашим унутрашњим пословима и установама жене велики и вредни наши помагачи, јер и оне су радници у школама и у судовима, у штампи и у заводима итд. И ово је један тако јак разлог да жене у нас добију право гласа и активно учешће у политичком животу.

Моје мишљење је, да ако жене добију право гласа и почну да агитују код свога пола, оне ће тиме постати интелегентније, а тиме ће њихов васпитни утицај на шире слојеве бити јачи, и наш ће народ бити свеснији него што јесте, јер ће васпитање у томе случају узети веће размере.

Али, моје је мишљење да жене не прилазе ниједној од данашњих наших мушких политичких странака, јер у том случају било би начелних несугласица између мужа и жене (ако би муж био радикал а жена комуниста или обрнуто), дошли би у контрадикцију, зађавице па и веће свађе, које би можда неки пут довеле и до бракоразвода. А да би се ово избегло, набоље је да жене, кад буду у политици активне, створе једну женску политичку странку у договору са женама из Хрватске и Словеначке. Тиме би оне створиле један добро организован политички фронт према свима мушким политичким странкама, које би понаособ морале да мењају своје држање и правац рада, а можда би их доцније и време нагнало да се сједине у једну политичку странку, која би морала са женском странком да ради у једној хармонији, и после се не би на рачун једне странке фаворизирале друге. После тога, на тај начин, допринело би се и јединству нашега троименог народа.

Завршујући своје излагање, хоћу да подсетим читаоце на један историјски факт.

Ми не треба да губимо из вида што нам историја прича: Сабињанке су измириле Римљане и Сабињане.

Павле Божовић.

ИЗВЕШТАЈ УПРАВНОГ ОДБОРА Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права

Пре две године, априла 1919, основано је Д. П. Ж. З. П. После европског рата у коме се тако изразито манифестовала јачина женине свести, издржљивости и отпорности, то је био први покушај у Београду да се поново после рата крене женско питање у нашој земљи, да се скупе у једно друштво све жене вољне да бране женино достојанство, све жене дорасле за нове дужности које су почеле да намећу прилике после рата. Свима нама изгледало је женско питање у суштини решено, и остајало је само питање дана кад ће наша жена иступити на поље политичког рада. Нико од нас, па ни данашње владајуће партије нису веровале да је та тежња ка новоме, бољем, савршенијем само једно пролазно расположење, једна бујица која је захватила све духове после извојеваних успеха, после васкрснућа државе и оствареног уједињења. Сви смо ми веровали да стојимо пред модерним уређењем наше земље, и изгледало је да нашим женама није потребно да заузму борбени, претећи став ради повољног правичног и већ у свим осталим земљама решеног женског питања. Изгледало је довољно дати се чути, видети, опазити, изложити своје захтеве.

У тој свежој атмосфери Друштво је око себе окупило велики број чланова на први изглед спремних и одушевљених за рад. Резултат првих конференција је била једна резолуција упућена влади којом се тражило изједначење жене са човеком у приватном и јавном праву. И са свих страна су стизала уверавања да нови устав неће мимоићи нашу жену.

Ново основаном Друштву је био циљ да окупи око себе све жене груписане по професијама. Сматрајући жене које воде кућу и подижу децу као жене предане једној од веома важних друштвених професија, јер оне у тај посао уносе свој рад, снагу и интелигенцију целог живота, подижући друштву подмладак, а економски остају потпуно зависне од својих више или мање увиђавних мужева, то је се Друштво старало да из њихове средине задобије што већи број и да их има заступљене у Управи. Од осталих професија у Друштву су биле заступљене наставнице, учитељице, чиновнице поште

и телеграфа, Управа Фондова, Железничке Дирекције, Монопола Дувана, Министарства Финансија, Државне Статистике итд. Пада у очи да нису биле заступљене жене раднице, а оне несумњиво представљају најспособније борце за женско право гласа, и имају готово највише разлога да се боре за изједначење жене са човеком у приватном и јавном праву. Оне су изостале зато што је Друштво од првих тренутака показивало јасну тенденцију да се партиски не обележава. Оно и данас стоји непоколебљиво на становишту да све жене без обзира на организације којима припадају, без обзира на политичка убеђења или симпатије, имају неоспорних разлога да пре свега припадају једној опште женској организацији која израђује свој женски политички програм, која се бори за право жене. Осталим организацијама и политичким партијама може женско питање бити једна тачка на програму, али оно тамо заузима споредно место. Међутим жена иступајући у политички живот има да унесе и нечег новог, има у једнострани мушки политички менталитет да унесе и женски политички менталитет, да би га на тај начин допунила и учинила потпуним. Стога свака жена ма којој мушкој партији нагињала мора се политички израђивати у једној широкој опште женској организацији.

Наше раднице са којима смо у том тренутку долазиле можда недовољно у додир, нису нам се приближиле и остале су по страни критикујући наш рад са свог уског партиског гледишта. Међутим како Друштво и из горњих разлога сматра и даље за свој циљ да око себе окупи жене свих професија, без обзира на политичка убеђења која исповедају, оно ће истрајно тражити прилике да дође у везу са женама оних професија које су до сада остале незаступљене.

На кратко време пред прошлогодишњу скупштину, јавила се идеја о реорганизацији рада. Осетило се на име да је веза са члановима стручно запосленим доста лабава, да је због оскудице локала немогуће сазивати их често. И пок. Ружица Стојановић учинила је први покушај уже организације по струкама. Стварајући од тих група оделите секције које у својој ужој средини могу да раде на истом програму независно од главне управе, а стојећи са њом у вези преко делегата, Управа је желела да рад ојача и распростре. И почетци су показивали врло лепе резултате.

Међутим на прошлогодишњој главној скупштини, када је ту замисао ваљало спровести у правила, она је одбијена : велики број чланова је сматрао да се тиме друштво непотребно цепа.

Тај одбачени пројекат ставио је Управу одмах у почетку овогодишњег рада пред несавладљиве тешкоће. Секција железничарки одбила је своје учешће у друштву пошто је изгубила могућност самосталног рада. Управа је тражећи средства да их задржи као чланове и даље измењала са њима неколико писама.

Најзад су Управне чланице : г-ђе Делфа Иванић, П. Продановић, М. Петровић, Д. Лацковић, З. Каснар Ружа Петровић отишле у Ж. Дирекцију на једну конференцију и успеле да их задрже као своје редовне чланове, али без икакве живље акције. Оваквим решењем на прошлогодишњој скупштини Управи су остале везане руке у погледу организације по секцијама, те тако није могао бити оживљен рад ни код осталих чиновничких група, као на пример поштарских и банкарских чиновника. И данашња Управа која осећа да је ослабило прво одушевљење које је захватило уопште све духове после ослобођења, која ту појаву замора, апатије опажа у целокупном државном и приватном животу, опажа га код политичара у Уставотворној Скупштини, у јавном раду, на свим пољима, сматра за неопходно потребно да се унесе поново свежина у атмосферу нашег друштвеног рада, да се покрену на рад по мањим групама све чланице, и верује да ће се то понајпре успети организацијом по групама. Из тих разлога она ће и ове године поновити предлог о стварању секција, и поткрепити његову потребу стеченим искуством.

Али мада је Управни одбор из наведених разлога био у немогућности да посао раздели по групама, он је ипак успео да у другој години свога рада прими на себе разноврсније послове и обави их са доста успеха.

Управа је одржала издавање листа који је ушао у другу годину свога излажења. Г-ђица Катарина Богдановић као уредник повећала је знатно број сарадника, унела у лист много разноврсности, и што је нарочито потребно истаћи, повећала је лист са двоструким бројем страна изменивши му и формат. Г-ђица Мил. Милетић, која је при-

мила администрацију у хаотичном стању, успела је да унесе реда, да сређивањем претплате издвоји кашу листа од друштвене касе, те се према томе од месеца септембра лист издржава сам не падајући више на терет Друштва.

Г-ђа Ружа Петровић је својом енергичном акцијом за добила за нашу ствар г-ђицу Д. Грујић. Последица тога интересовања била је да је г-ђица Грујић приликом свог боравка у Америци покупила за наш лист 5000 динара и предала га друштву преко г-ђе Петровић. Г-ђица Грујић је успела да чланице тамошњих друштава заинтересује у толикој мери да су нам у будуће обећале помоћ у виду чланских прилога.

Данашња Управа Д. П. Ж. Ј. П. сматрајући да као просветно феминистичко друштво мора играти у формирању Женског Савеза у нашој земљи доста знатну улогу, примила је на себе да из своје средине образује одбор за израду правила. Како је ту посао имао бити израђен на сасвим модерној основи, то је захтевао озбиљно проучање правила сличних установа и ангажовао је управу са преко месец дана рада.

На пољу Заштите Женских Права Управа је 5 јула уложила протест код г. председника владе и г. председника скупштине што је наша жена остала искључена из права гласања за општ. изборе. Истакнуто је у акту нарочито да је тај неправилни поступак погодио нарочито жену Србије, јер су у истој држави то право добиле Словенкиње и Хрватице. За депутацију која је имала протест да спроведе, Управа је преко Савеза ангажовала председнице свих овдашњих женских друштава.

Г. Председник тадашње владе, Г. Мил. Веснић одговорио је том приликом нашој делегацији да он стоји на становишту да наше жене треба што је могуће дуже штедети од полова у прљавој гомили, са чиме се наша делегација никако није могла да сложи. Председник Скупштине г. Рибар изјаснио се у принципу за ж. право гласа, али је истакао да га данашња влада не може жени дати зато што би тиме јако ојачала клерикална партија која истиче сеператистичке тенденције. Он је даље изјавио да ће се већ дато право гласа женама у Хрватској и Словенији одузети.

Такви одговори највиших владиних представника убе-

дили су Управу и овога пута да се право жена неће измолити никаквим представкама, него има да се извојује организованом и енергичном борбом.

Како Управа Д. П. Ж. З. П. сматра да је право жене чиновника најсвирепије, најнеправичније и најнедостојније повређено одлуком Министарског Савета да се удатим женама има смањити половина дневнице, то је у том погледу предузимала у више махова енергичне кораке. Последњег пута, 18 октобра 1920 год., организовала је читаву кампању. Истичући у своме акту колико је неправедна и недостојна уштеда државе на рачун ових жена које савесно врше двоструко важну функцију — функцију чиновника и дужност матера — Управа је се тиме прво обратила Г. Министру Финансија. Г. Министар је био принуђен да призна делегацији недовољну оправданост таквог одузимања плате, али је са себе скинуо одговорност истичући да је то одлука целокупног Министарског Савета. Други је корак учињен код Г. Председника Министарства, који је обећао да ће ту ствар узети у обзир. Разуме се да та ствар није ни до данас узета у разматрање. Трећи корак је учињен код Привременог Народног Представништва. Ма да је за ову ствар био заинтересован велики број посланика, она је прошла доста неприметно, јер су се г. г. посланици разилазили у агитацију за изборе. Наш акт је прочитан пред почетак једне од скупштинских седница и на томе се и свршило.

Знајући да се ових дана израђује нови пројект за Уредбу о дневницама, Управа сматра да је то један од zgodних тренутака који се не сме пропустити, и ставља новој Управи у дужност да одмах иза скупштине предузме по том питању нову енергичну акцију.

Новембра месеца Управа је опет своју главну пажњу поклонила акцији за женско право гласа. У том циљу је 7 новембра одржана велика јавна конференција на којој се поред осталог доказало да је данас Југославија једина међу словенским земљама која жену није изједначила у политичким правима.

Сматрајући да је смрт Руже Стојановићеве, једне од оснивача данашњег покрета, не само велики губитак за наше друштво и повод за велику акцију против неједнаког друштвеног морала за људе и жене, Управа Д. П. Ж. З. П. на-

стојала је свим силама да у овој прилици кривац буде кажњен. Управа је прикупљала цео материјал потребан за истрагу и предала га уз спроводни акт Универзитетском Суду, који је изрекао своју правичну пресуду. Г. Младен Берић је био принуђен да се са Универзитета повуче и тиме је, први пут у нашој средини, учињен и човек одговорним за морални злочин према жени.

Фебруара месеца Управа је покренула питање положаја женских чиновника. Како је тај посао, у главном, био поверен Г-ђици Милеви Петровић, она је поводом решења Министарског Савета којим се обуставља давање указа женама и поводом гласова о редуцирању женских чиновника, сазвала велики збор за 20 фебруар ове год. Са збора, који је био сјајно посећен од жена чиновника, упућена је, преко Савета, по тим питањима једна енергична резолуција Министарском Савету.

На пољу свог просветно-културног рада Управа је у овој години сконцентрисала главну пажњу на покретање социјалних течајева у нашој средини. И тако је Д. П. Ж. З. П. било прво које је у Београду одржало такав један течај посвећујући га пре свега својим чланицама. Тај посао руководио је у главном Г. Федор Никић, асистент Универзитета и добар познавалац социјалних наука, а помагачи су му били Г-ђице Катарина Богдановић и Зорка Каснар.

Течај је отпочео 4 новембра и имао је око 100 сталних слушалаца, од којих су многи узимали и сталног учешћа у дискусији. Одржана предавања ишла су овим редом.

- 1) О важности социјалних течајева (г. Федор Никић).
- 2) Жена у Историји (г. Федор Никић).
- 3) Српска жена (г. Федор Никић).
- 4) Модерни српски женски типови (г-ђица Зорка Каснар).
- 5) О могућности женске културе (г. Федор Никић).
- 6) О миразу (г. Федор Никић).
- 7) Друштво Народа и Жена (г. Вања Суботић и г. Ф. Никић).
- 8) Појединац и Друштво (г-ђица Катарина Богдановић).
- 9) Држава и Жена (г. Федор Никић).
- 10) Устав, парламент и партије I. (г-ђица Катарина Богдановић).
- 11) Реформа парламента (г. Ф. Никић).
- 12) Устав, Парламент и Партије II. (г-ђица Катарина Богдановић).

13) О Демократији (г. Др. Драгомир Иконић).

14) Друштво, држава и Жена I. (г. Михаило Златановић).

15) Друштво, држава и жена II. (г. М. Златановић).

Овом серијом предавања био је обухваћен само један део социјалних течајева, а требало је прећи сав објављени програм. Но како је мешањем полициске власти Друштво изгубило локал за течајеве, то ће се остала предавања одржати почетком јесени, и данашња Управа предаје про-
дужење тога посла новој управи.

Изван тих течајева је још г. Драгиша Васић одржао своје ванредно интересантно и дугоко смишљено предавање *О вољи*. На својим седницама Управа се је дуго бавила питањем о течају за уметничко читање и васпитање књижевног укуса. Детаљна израда плана била је поверена г-ђи Маги Магазиновић-Геземан. Но мада су све претходне припреме учињене, течај није могао отпочети ове сезоне због велике оскудице у локалима.

Једном од најважнијих средстава, буђењу женске друштвене свести, Управа се само у ограниченој мери могла одазвати. У питању су путовања у циљу пропаганде. Ма да Управа сматра да је од неоцењиве важности проношење наших идеја живом речи кроз све крајеве наше земље, она је била у материјалној немогућности да то изведе у великом обиму. Приходи наше друштвене благајне, који се већином ограничавају на чланске улоге, и сувише су скромни да би могли подмити велике издатке око путовања. Па ипак Управа је чинила све да би започела акцију и на томе пољу. Приликом Божићног распуста, г-ђица Катарина Богдановић је обишла наше пододборе у Сарајеву и Бањој Луци и донела нам сјајне извештаје о њиховом неуморном разгранатом и успешном раду. Као последица тога путовања било је оснивање социјалног течаја у Сарајеву и стварање недељних предавања и читања са тумачењем за одраслу женску младеж у Бањалуци. Г-ђица Милева Петровић је у Србобрану одржала једну велику конференцију у циљу феминистичке пропаганде.

Да би се и наши социјални течајеви распрострли и даље, г-ђица Катарина Богдановић и г. Федор Никић успели су да их организују у Новоме Саду.

Последња представка коју је Управа упутила г. Куков-

цу, министру за Социјалну Политику, била је у томе смислу да се у рејонске одборе за станове уврсте и жене. Г. министар је дао најлепша обећања, а решење о томе до данас још није стигло.

Управа, борећи се са тешкоћама и радећи колико су јој силе допуштале, бавила се истовремено тражењем начина да се погаси у идућој години још знатно разграна, и у томе циљу подноси данашњој скупштини пројект за измену правила. Управа сматра да ће се већом расподелом посла пронети акција у што шире слојеве и сматра да би у идућој години један од најглавнијих послова био организовање жена по професијама са нарочитом тежњом за придбијање што већег броја радница, а затим развијање једне живе пропаганде у циљу прикупљања што већих прилога, јер, и у нашем послу, навац остаје једно од најмоћнијих средстава за остварење постављених задатака.

Зорка Каснар—Караџић.

БЕЛЕШКЕ.

Велика скупштина за женско право гласа.

Међу женама у свима нашим крајевима опажа се у последње време живо кретање и веома јако интересовање за политички живот. Ово је стога што њима постаје све јасније да политика не може вечито бити привилегована област само за људе, јер појам политике данас је необично проширен, и од тога како се она схвата и води зависи, поред осталог, и то, да ли ће жени у јавном и приватном животу ићи добро, и да ли ће она у својим професионалним и породичним односима бити слободна или увек под туторством људи. Пошто је све то данас јасније но икада, то жене у целој нашој држави енергично иступају са захтевима за потпуно изједначавање како у породичном и друштвеном животу тако и у политичком. До сада одржане су у том смислу четири велике и ванредно добро посећене скупштине у Љубљани, Загребу, Сарајеву и Београду.

За београдску женску скупштину, одржану 8 маја, агитовало се овим апелом на све београдске жене:

Жене! Београђанке!

Ових дана Уставотворна Скупштина ће донети дефинитивну одлуку о политичким и грађанским правима жене. Владино пројект Устава, какав је из Уставног Одбора изашао, лишава нас и једних и других права.

По томе пројекту Устава ми бисмо поново биле бачене у срамно ропство. Поново би, ако тај пројект постане Устав, жене остале без права гласа и без основних грађанских права. Ако тај пројект постане Устав, и даље ће нама бити забрањено да о уређењу државе и општине решавамо, мада све последице рђаве државне политике и ми сносимо и ма да од рђавог осветлеља, исхране и водовода, од прашине и болештина које даве варош, патимо ми са својом децом више него ико други.

И даље ће од нас одводити наше синове и гонити на страшне ратове, а нас лишавати права да о рату решавамо.

И даље ће се без нашег питања набацивати на плећа наша и наших породица огромни државни дугови и без нашег учешћа разрезивати порези и терети.

Ни о томе, ни о скупоћи која нас дави, ни о станбеном питању које нас тишти све, немамо ми права по овом пројекту Устава ни уста да отворимо.

О ономе што се нашег живота и живота наших породица тиче, ми немамо права да говоримо, гласамо и решавамо.

О свему томе ми смо осуђене да ћутимо, као немо робље, и подносимо све што нам се наметне.

Жене вароши Београда!

Ако би овај пројект постао Уставом, нама ни у будуће не би била призната правна личност. Пред законима и властима ми бисмо и даље биле оглашене за малоумне и малолетне. И даље би у питањима наслеђа, брака и породичних односа ми остале изложене свима неправдама,

Ми, жене, знамо само за претеране дужности и обавезе. И ропство и понижење остају увек да замењују права на живот достојан човека.

Ето, какав нам живот носи владино пројект Устава који нас лишава права гласа.

Жене, Грађанке Београда!

Хоће ли тај данашњи пројект постати кроз неколико дана Уставом? Хоће ли југословенска жена данас после страшног рата бити оглашена за малоумну и недораслу, кад су женама многи од културних земаља још пре рата признали политичка права?

Дужност је наша, жене и грађанке, да свом снагом против тога двоструког варварства устанемо.

Дужност је наша да најодлучније одбацимо ту двоструку увреду за југословенске жене.

Своја права она је крваво у току страшног рата заслужила!

Своје способности она је највећим мукама рата, окупације и ропства доказала! Сва су њена права давно и сјајно искупљена! И жена, која је била способна да и у најцрњим данима и под најтежим условима врши дужност и *жене и човека*, та жена имаће способности да ужива и своја политичка права.

Тих заслужених права нас лишава владин пројект Устава.

Жене, Београђанке!

Ради борбе и ради протеста против и даљег поробљавања жене, ради искупљења наших оправданих захтева и права,

Жене Београда!

Изиђите све без разлике класа и занимања на *Ванредну Велику Скупштину* која ће бити у недељу 8 маја у 9 часова пре подне у сали *Касине* на *Теразијама*, на којој ће говорити представнице женског покрета и делегати.

На сам дан скупштине сала *Касине* била је дупке пуна женске и мушке публике, која је одушевљено поздрављала све говорнике. Скупштину је отворила Г-ђица Милева Петровић, професор Друге Женске Гимназије. Енергичним и лепим говором објаснила је циљ збора и важност момента у коме жене сложено и одлучно иступају за своја грађанска и политичка права. Затим је за председницу скупштине предложила Г-ђу Даницу Д. Христић. Пре но што се прешло на дневни ред, поздрављени су присутни делегати из Љубљане, Загреба, Сарајева, Бањалуке, Дубровника, Скопља, Ниша и Пожаревца. Потом су говорници излазили овим редом:

Г-ђа А. Милчиновић, делегат из Загреба, говорила је о томе колико жена задужује породицу, друштво и државу, а како у накнаду за све то има невероватно мало приватних

и јавних права. — Г-ђица А. Штеби, делегат из Љубљане, говорила је о учешћу жене у општинским изборима и о томе какве би корисне и велике резултате дао њен рад у комуналној политици. — Г-ђа Л. Петковић говорила је о потреби права гласа за жене инвалида и за удовице. Она је изнела све параграфе грађанског законика у којима је жена запостављена и оглашена за малолетну чим се уда. — Г-ђа Драга Стефановић говорила је у име раденица и енергично захтевала за њих, као и за све жене, сва политичка права. — Г-ђица К. Богдановић говорила је о праву гласа за жене чиновнике. — Г-ђа Цермановић заступала је сељанке, којих је такође било на збору. — Г-ђа Станковић је говорила о тешком положају жене на селу, и то од њеног рођења, коме се нико не радује, па све до смрти. — Г-ђа М. Милојевић почела је свој говор са пуно fine ироније о данашњој држави и данашњем друштву, као да би положај жене — мајке био тобоже у пуном смислу идеалан; затим је у неколико јаким потеза оцртала стварно стање и показала на који начин ваља радити да се жени — мајци и уопште свакој жени спреми лепша будућност и осигура више права него данас. После тога прочитана је и усвојена ова резолуција:

Да би се у раду око нашега новог државног и друштвеног уређења искористиле све енергије, неопходно је потребно: упослиши и жену која чини половину народа. Ради тога, заступнице српских, хрватских и словеначки женских организација, сакупљене на јавној скупштини у Београду, на дан 8 маја, захтевају у име југословенских жена једнако и оштре, активно и пасивно политичко право гласа за све жене.

Резолуција је упућена Женском Савезу да је спроведе Парламенту.

У пројекту је да се одржи у сали *Касине* опет један велики збор за женско право гласа, на коме ће говорити само мушки. Чланице Управе Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Права замолиће по једнога народног посланика из сваке политичке странке да узму реч на томе другом великом збору у Београду за политичка права жена.

Сви говори и са прве и са друге скупштине биће оштампани као брошуре, и то ћирилицом и латиницом.

Годишња скупштина Д. П. Ж. З. П.

8. маја, у 3 часа после подне, била је заказана годишња скупштина Друштва за Просвећивање Жене и Заштиту Њених Права. На дневном реду биле су ове тачке:

- 1) Извештај о раду управе.
- 2) Извештај о стању благајне.
- 3) Извештај администратора листа.
- 4) извештај надзорног одбора.
- 5) Читање новог пројекта друштвених правила.
- 6) Избор нове управе.
- 7) Питања и предлози.

Рад је текао мирно све до пете тачке. Претрес правила успорио је мало посао и изазвао живљу дискусију, те је скупштина морала бити прекинута око седам часова. Наставак рада одређен је за 15 мај, када ће се довршити претрес правила и изабрати нова управа. У данашњем броју доносимо извештај о раду управе.

Жена у банци.

Запажено је у последње време да жене у великом броју улазе у банкарску службу. Њујоршка Федерална Резервна Банка имала је пред крај рата 1200 женских, а исто толико и Национална Сити Банка. Већином су те жене остале и даље на својим местима. Неке банке су уступиле женама и место секретара, а у Тексасу чак је и место вице-директора поверено жени. — Иначе су жене свуда статистичари и библиотекари, а и дактилографкиње су од увек биле запослене у банкама. Међутим још нигде не дају жени место шефа којег банковног одељења.